

ЦАГДААГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ, ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖООР ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРГИЙН ЭРХ ЗҮЙН УЛАМЖЛАЛ, ШИНЭЧЛЭЛ

Б.Баянмөнх

ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн ЦЭЗТ-ийн дэд
профессор, докторант, цагдаагийн хошууч

Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагын үндсэн үүрэг бол гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах мөн.

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох нэг чухал асуудал бол түүний эрх зүйн үндсийг боловсронгуй болгох явдал бөгөөд зөвхөн өнөөдрийг харж одоо байгаа зүйлүүдэд тулгуурлан өөрчлөлтийг хийх, практик ажиллагаанд ашиглан хэрэглэхэд учир дутагдалтай.¹ Иймд цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэж ирсэн үе үеийн үүргүүдийг харьцуулан авч үзснээр өнөөгийн цагдаагийн байгууллагын шинэчлэлтийг эрчимжүүлэхэд ач холбогдолтой.

Монгол Улс ардчилсан эрх зүйт улс болон хөгжих явц нь хууль сахиулах байгууллагууд, түүний дотроос цагдаагийн байгууллагын тогтолцоо, үйл ажиллагааны өөрчлөлт шинэчлэлтээс ихээхэн хамааралтай бөгөөд хууль

хяналт, цагдаагийн байгууллагын явуулж буй үйл ажиллагааны үр дүн нь төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хэрхэн хангаж, хүлээн зөвшөөрч байгаа, нийгэм иргэдийнхээ аюулгүй байдлыг хангах тал дээр хэр анхаарч, байдлыг хэрхэн шийдвэрлэсэн болон төрийн механикмыг боловсронгуй болгосон байдал, төрийн тогтвортой бодлогоос ихээхэн хамаарна.

1990 онд Монгол Улсад ардчилсан хувьсгал өрнөж, нийгмийн тогтолцоонд өөрчлөлт орсноор төрийн үйл ажиллагааны механизм мөн дагаад өөрчлөгдсөн бөгөөд ардчилал, шинэчлэлийн нөлөөгөөр Монгол оронд түүхэн үнэнийг сэргээх, түүхэн үйл явдлыг чөлөөтэй судалж, олон ургалч үзэл санаагаар тунгаан дүгнэх таатай нөхцөл боломжийг бий болгосон билээ.

Энэхүү нийгмийн тогтолцоонд өөрчлөлт орсноор төрийн байгууллагуудад нэлээдгүй өөрчлөлтийг хийсэн билээ. Тухайлбал, Нийгмийг аюулаас хамгаалах яамны харьяанаас гаргаж, Засгийн газрын дэргэд Цагдан сэргийлэх ерөнхий газрыг байгуулсан нь цагдаагийн байгууллагыг тагнан турших байгууллагын системээс гаргаж бие даалгасан чухал

алхам болсон.²

Зохион байгуулалтын оновчтой энэ өөрчлөлт нь шинэчлэгдсэн нөхцөл байдалтай уялдан бие бүрэлдхүүнээ өргөжүүлэн бэхжүүлэх, материаллаг баазыг нэмэгдүүлэх, шинжлэх ухаан, техникийн ололт, хамгаалалтын техник хэрэгслийг нэвтрүүлэхэд зохих нөлөө үзүүлсэн билээ.

Тэгвэл өнөөг хүртэл цагдаагийн байгууллага ямар үүрэг гүйцэтгэж ирсэн, түүний эрх зүйн өөрчлөлт, шинэчлэлтийг нь тусгайлан авч үзэх нь цаашдын хөгжлийн чиг хандлагад тодорхой хувь нэмэр болно гэж үзэж байна.

Нийслэл хүрээний цагдан сэргийлэх хорооны дүрэм, хэмжээ:

Засгийн газрын 1923 оны 6 дугаар сарын 26-ны өдрийн 18 дугаар хурлаар Ардын цагдан сэргийлэхийн анхны дүрэм болох “Нийслэл хүрээний цагдан сэргийлэх хорооны дүрэм, хэмжээ”, мөн “Цагдан цээрлүүлсний зөрчигсөдийг яллах хууль”³-ийн хамт батлан мөрдүүлжээ.

² “Монгол улсын цагдаагийн байгууллагын түүхэн замнал, шинэтгэл” 2006 он УБ хот 34 дэх тал

³ А. Думбурай. БНМАУ-ын Цагдан сэргийлэх байгууллагын зарим эрхийн актууд. УБ. 1988. 15-20 дахь тал

¹ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 7 дахь тал

Энэ дүрэм нь МАХН-ын Төв хороогоор зөвшөөрүүлэн Засгийн газрын 1923 оны 6 дугаар сарын 26-ны өдрийн 18 дугаар хурлаар хэлэлцэн баталсан. Уг дүрэмд Цагдан сэргийлэх байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлохдоо “Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, хууль дүрмийн биелэлтэнд хяналт тавих, хэв журмыг сахиулах, үйлдсэн эрх зүйн зөрчилд хавсран хууль ёсоор арга хэмжээ авч байх, олон улсын элчин консулыг хамгаалах, ариун цэврийг сахиулах, эргүүл манааны үүрэг гүйцэтгэх, гал түймрийг сэргийлж сөнөөх явдлууд болохыг заахын хамт Засгийн газар, олон яамдаас зааж тушаасан нэмэгдэл үүргийг биелүүлж байхыг заасан байна.”⁴

Хүрээний цагдан цээрлүүлэх хорооны тухай хууль:

Генерал Сюй-шу-Чжан Монголын бүх эрх мэдлийг гартаа авч дагаж мөрдөж байсан аливаа хууль дүрмийг хүчингүй болсныг зарлаж, өөрийн хүсэл зорилгод нийцсэн хууль дүрмүүдийг боловсруулан дагаж журамлуулах арга хэмжээ авч эхэлсний нэг нь “Хүрээний цагдан цээрлүүлэх хорооны тухай хууль” гээчийг боловсруулан гаргасан явдал юм.⁵

Энэ хууль нь 11 зүйлтэй бөгөөд хүрээн дор цагдан цээрлүүлэх хороо байгуулж, ерөнхий сайдын яамнаа захирагдаж, хүрээний бүх зээлийн цагдан цээрлүүлэх, амьтныг хамгаалах, галыг сөнөөх үүргийг гүйцэтгэхээр зохицуулсан.

⁴ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 25 дахь тал

⁵ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 20 дахь тал

БНМАУ-ын сэргийлэх газрын дүрэм:

1924 оны 9 дүгээр сард Догсом тэргүүтэй комисс байгууллагдаж, анхны дүрэм дээр 6 зүйл шинээр нэмэгдүүлэн, Засгийн газрын 1924 оны 2 дугаар сарын 21-ны 43 дугаар хурлаар баталсан байна. Ингэж Улсын анхдугаар хурлын заалт хэрэгжиж, Дотоод яамны харъяанд Цагдан сэргийлэх газар байгуулагдснаар Цагдан сэргийлэх газрын дүрмийг шинэчлэн боловсруулж, 9 бүлэг, 73 зүйлтэй дүрмийг Улсын Бага Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1926 оны 1 дүгээр сарын 15-ны өдрийн 1-р хурлаар хэлэлцэн хүчин төгөлдөр болжээ.

Энэ үеийн Цагдан сэргийлэх газрын чиг үүрэг нь “Нийслэл хүрээ, Гандан хийдийн доторх гол дуган сүм, ордуудыг сэргийлэн манаж, тэнд муу самуун хэрэг өдүүлэхгүй, муу хүмүүсийг шургуулахгүй байх, Богд эзэн, улсын эх дагина, гэгээнтэн залрах, ном бурхан залах, цэрэг жагсах өдрүүдэд олон хүнийг дэмий үймэлдэн шахцалдуулахгүй болгон их ёслолыг хүндэтгэн гүйцэтгэх, цагдан сэргийлэх нь аливаа олныг цаг үргэлжид тайван суулгах, Богдын тушаалыг дагаж явуулах, зохих дээд тушаалын эхэс, гадаад улсын элчин сайд, ихээхэн албаны хүн нарыг хичээнгүй ёсоор харгалзан эрхэмлэж өнгөрүүлэх журмыг сахиж, аливаа хүнд найртай зөөлөн эелдэг зан ёсоор хандаж тушаалын хэгийг сайтар бүтээмжлэн гүйцэтгэвээс зохино”⁶ хэмээн тодорхойлсон байна.

Цагдан сэргийлэх газрын

⁶ А.Думбурай. Монгол төрийн цагдаагийн уламжлал, түүхэн хөгжил/1-р дэвтэр/. УБ. 2000. 57 дахь тал

Цагдан дагаж явах дүрэм:

Улаанбаатар хотын гүйцэтгэх захиргаа цагдан сэргийлэх хэлтсийн дүрмийг 1927 оны сүүлчээр боловсруулан хотын захиргааны 12 дугаар сарын 20-ны 4 дүгээр хурлаар хэлэлцэн баталж, улмаар Засгийн газрын 1928 оны 1 дүгээр сарын 6-ны өдрийн 1 дүгээр хурлаар хэлэлцэн баталжээ.

Дүрмийн 3 дугаар зүйлд “Хотын доторхи олон ардын амгалан байдлыг сахин хамгаалах нь элдэв зүй бус явдлыг ариутгахын учир ямагт санаа тавьж, нарийн чандаар цагдан сэргийлж...хууль цааз зарлал хийгээд дүрэм зааврыг зөрчигчид эрүүгийн хэрэгт холбогдох хэрэгтэн этгээдийн зэрэг зальхай, самуун хүмүүсийг байцаан бариулж, хууль дүрмийн ёсоор цээрлүүлэн шийтгэх буюу зохих газраа шилжүүлэн шийтгүүлбээс зохино” гэж үүргийг нь тодорхойлжээ.⁷

Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын Цагдан сэргийлэх тухай дүрэм:

Засгийн газрын 1934 оны 2 дугаар сарын 2-ны өдрийн 3 дугаар хурлаар “БНМАУ-ын цагдан сэргийлэхийн дүрэм”-ийг хэлэлцэн баталж, улмаар Улсын Бага Хурлын Тэргүүлэгчдийн 7-р хурлаар хэлэлцэн баталсан байна.⁸

Энэ дүрмээр цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг 19 байхаар тусгасан бөгөөд уг үүрэгт “олон нийтийн амь бие, улсын болон олон нийтийн хөрөнгийг хамгаалах, малын хулгайгаас сэргийлэх, төв ба

⁷ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 49 дэх тал

⁸ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 60 дахь тал

орон нутгийн засаг захиргааны газруудаас гаргасан тогтоол ба тушаалуудыг сахин гүйцэтгэх, зөрчигчдийг хариуцлагад татаж шийтгэх, албан тушаалтны хууль ёсны шаардлагыг үл гүйцэтгэх, эсэргүүцэх аваас тусламж үзүүлэх, хотын доторхи гудамж ба айлууд, яармаг ба наадмын газарт хэв журам сахиулах, хашаа, гудамж, чөлөөнүүдийн ариун цэврийг сахиулах, орон байшин, барилгуудын гүйцэтгэх аюулыг дүрмийн ёсоор гүйцэтгүүлэх, гэнэтийн аюулууд болох шуурга, усны үер, гал түймрээс хамгаалах, туслах этгээдгүй арга ядарсан хүмүүст анхны тусламж үзүүлэх, онц халдвартай тарваган тахал ба халуун өвчин гарсан үед зохих байгууллагад мэдэгдэх, тэмцэх арга хэмжээ авах, малын халдварт өвчин гарсан үед эмнэлгийн болон захиргааны байгууллагад мэдэгдэж, арга хэмжээ авах, гэнэт алга болсон насанд хүрээгүй хүүхдийг эрэх, олдсон эд хөрөнгө ба мал, баримт бичгийг хүлээн авч, эзэн гартал хамгаалах, эрүүгийн хэрэгт холбогдох гэмт явдлуудыг урьдаас сэргийлэх, зогсоох, эрүүгийн гэмт хэргүүдийг илрүүлэх, байцаах, шүүхэд шилжүүлэх, гэмт хэргээс зайлан оргох, шүүх таслан газрын тогтоолыг үл гүйцэтгэх этгээдийг эрэн олох, цэргийн албан хаагчид ба нас тэнцсэн этгээд нар хөсөг хэрэглэлийн зүйлийг бүртгэх явдал дор тусламжийг үзүүлэх” зэрэг үүргүүдийг тусгасан байна.

Дотоод Явдлын Яамны харьяа Улсын Цагдан сэргийлэх газрын дүрэм:

1942 оны 4 дүгээр сард БНМАУ-ын Сайд нарын Зөвлөлийн 14-р хурлаар Дотоод

явдлын яамны харьяа Улсын цагдан сэргийлэх газрын дүрэм хэлэлцэн батлав. Энэ дүрэм нь 3 бүлэг, бүлэг тус бүрт 4-14 зүйлтэй байв.

Шинэ дүрмийн заалтаар 1940 онд Улсын Бага Хурлын Тэргүүлэгчдийн хурлаар баталсан паспортжуулах ажлыг Цагдан сэргийлэх байгууллагад хариуцуулахаар болсон байна.

1943 оноос тус улсын харьяат нараас гадаад улсад виз, паспортын асуудлыг Цагдан сэргийлэх байгууллагаас шийдвэрлэж эхэлсэн байна.

Уг дүрмийн 3 дугаар зүйлд “Улсын цагдан сэргийлэх газар нь төв ба орон нутгийн засаг захиргааны газраас олон нийтийн хэв журам ба амгалан тайвны байдлыг сахиулах тухай гаргасан хууль, тушаал, тогтоолуудыг хэрхэн биелүүлэн буйг хянан шалгах болно. Түүнчлэн тус улсын эрүүгийн болон байцаан шийтгэх хуулийг баримтлан дагаж, аливаа нэгэн гэмт хэргийг өдүүлэгч нэр лугаа тэмцэх бөгөөд улсын хийгээд олон нийтийн болон ардын хувийн эд хөрөнгийг ба ард түмний амгалан тайвны байдлыг хамгаална”⁹ хэмээн Цагдан сэргийлэх байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлсон байна.

БНМАУ-ын Дотоод явдлын яамны Улсын цагдан сэргийлэхийн дүрэм:

Энэхүү дүрмийг 1955 оны 3 дугаар сарын 29-нд баталсан бөгөөд 3 хэсэг, 18 зүйлээс бүрдэж байв.

Урдах дүрмэнд Цагдан сэргийлэх байгууллагын үүргийг гуравхан зүйлд багтаан

⁹ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 70-71 дэх тал

ерөнхий тодорхойлолт өгч байсан бол, энэ дүрмээр Цагдан сэргийлэх байгууллагаас төрийн захиргааны байгууллагын хувьд гүйцэтгэх үүргүүдийг эрүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, паспортын системийг хэрэгжүүлэх, иргэний гэр бүлийн байдлыг бүртгэх, авто техникийн шалгалт ба хөдөлгөөний аюулгүй байдалд хяналт тавих зэргээр тус бүрд нь тодорхойлсон явдал ихээхэн чухал ач холбогдолтой болсон юм.¹⁰

Цагдан сэргийлэх байгууллагын гүйцэтгэх үүргийн талаар уг дүрмийн 2 дугаар хэсэг /Улсын цагдан сэргийлэхийн эрх, үүрэг/, 3 дугаар зүйлд тусгаж өгсөн бөгөөд тодорхой хэмжээгээр бүлэглэн төрөлжүүлсэн нийтдээ 26 үүргийг гүйцэтгэж байсан байна. Тухайлбал,

а. Захиргааны арга хэмжээ авах талаар /13 үүрэг/

б. Эрүүгийн гэмт хэрэг өдүүлэх явдалтай тэмцэх талаар /3 үүрэг/

с. Паспортын системийг биелүүлэх талаар /3 үүрэг/

д. Иргэний гэр бүлийн байдлыг бүртгэх талаар /3 үүрэг/

е. Автомашин, техникийн ашиглалт болон хөсөг тээвэр ба явган хүмүүсийн хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах тухай дүрмийг хэрхэн биелүүлж байгааг хянах талаар /4 үүрэг/

Дүрмийн 5 дугаар зүйлд “Энэ дүрмийн 3-р зүйлд зааснаас өөр үүргийг Улсын цагдан сэргийлэхэд гагцхүү БНМАУ-ын Сайд нарын зөвлөлийн тогтоолоор даалгаж болно.”¹¹

¹⁰ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 75 дахь тал

¹¹ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 79 дэх тал

БНМАУ-ын Цагдан сэргийлэх байгууллагын дүрэм:

1960 онд Монгол Улсын Үндсэн хууль шинэчлэгдэн батлагдсанаас үүдэн Цагдан сэргийлэх байгууллагын шинэ шинэ зорилт дэвшин гарсанаас 1963 оны 10-р сарын 25-ны өдөр БНМАУ-ын Сайд нарын Зөвлөлийн 499 дүгээр тогтоолоор “БНМАУ-ын Цагдан сэргийлэх байгууллагын дүрэм” шинэчлэгдэн батлагджээ.

Энэхүү дүрмээр 1955 оны дүрэмд заасан дээр галын аюулаас хамгаалах болон бусад үүргүүдийг нэмж тодорхойлсон байна.

Энэ дүрэм нь 2 бүлэгтэй, 351 зүйлтэй, хавсралт олон журамтай, ихээхэн хэм хэмжээний нийлбэр цогц байжээ.

Цагдан сэргийлэх байгууллагын гүйцэтгэх үүргийн талаар уг дүрмийн 2 дахь хэсэгт Цагдан сэргийлэх байгууллагын үүргийг тусгаж өгсөн бөгөөд 7 чиглэлээр бүлэглэн төрөлжүүлж, нийтдээ 43 үүргийг гүйцэтгэж байсан байна. Тухайлбал,

- а. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх талаар /8 үүрэг/
- б. Олон нийтийн хэв журам сахиулах талаар /11 үүрэг/
- в. Хөдөлгөөний аюулгүй байдал хангах талаар /10 үүрэг/
- г. Галын аюулаас хамгаалах талаар /3 үүрэг/
- д. Паспортын дүрмийг биелүүлэх талаар /5 үүрэг/
- е. Иргэний гэр бүлийн байдлыг бүртгэх талаар /2 үүрэг/
- ж. Бусад үүргийг биелүүлэх талаар /4 үүрэг/¹²

БНМАУ-ын АИХ-ын Тэргүүлэгчдийн 96 дугаар зарлиг. “БНМАУ-ын Цагдан

¹² Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 86-90 дэх тал

сэргийлэх байгууллагын үндсэн үүрэг, эрхийн тухай”

БНМАУ-ын АИХ-ын Тэргүүлэгчдийн 1985 оны 3 дугаар сарын 29-ны өдрийн хуралдаанаар Цагдан сэргийлэх байгууллагын үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалт, эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох зорилгоор уг 96-р зарлиг гарсан байна.

Зарлигийн 1-д Цагдан сэргийлэх байгууллагын нэн чухал зорилт нь гэмт хэрэг, нийгэмд харш бусад үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, гэмт хэргийг шуурхай, бүрэн илрүүлэх, түүнчлэн гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчлийг үүсгэж байгаа шалтгааныг арилгахад бүх талын тус дэмжлэг үзүүлэх явдал мөн” хэмээн тодорхойлж өгчээ.

Тус зарлигт Цагдан сэргийлэх байгууллагын үндсэн үүргийг 18 байхаар тусгасан байх бөгөөд зарлигийн 7-д “Олон нийтийн газарт хэв журам сахиулах, иргэн, байгууллагын хууль ёсны ашиг сонирхолыг нийгэмд харш үйлдлээс хамгаалах, гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олж илрүүлэх зорилгоор шуурхай эрэн сурвалжлах, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах, прокурор, мөрдөн байцаагчийн ажиллагаа явуулахад дэмжлэг үзүүлэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах асуудлаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас гаргасан шийдвэрийн биелэлтэнд хяналт тавих, депутат, албан тушаалтанд эрх хэмжээний дотор дэмжлэг үзүүлэх, гэмт хэргийн шалтгаан нөхцлийг арилгахад хуульд заасан арга хэмжээ авах, хүүхдийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд

улс, хоршоолол, олон нийтийн байгууллагатай хамтрах, галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт бодисын эргэлтэнд хяналт тавих, паспортын системийг хэрэгжүүлэх, эрэн сурвалжлах ажлыг зохион байгуулах, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, тоо бүртгэл хөтлөх, галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, тэнсэн суллагдсан этгээдэд захиргааны хяналт тавих, олон нийтийн газарт биеэ хамгаалж чадахгүй байгаа хүмүүст тусламж үзүүлэх, байгалийн гамшиг, бусад онцлог нөхцөлд улс, олон нийт, иргэдийн амины эд хөрөнгийг хамгаалах, гудамж, талбайн ариун цэврийг сахиулах, хорио цээрийн дэглэм сахиулах” зэрэг олон үүргийг гүйцэтгэж байжээ.

БНМАУ-ын Цагдан сэргийлэх байгууллагын дүрэм:

БНМАУ-ын АИХ-ын Тэргүүлэгчдийн 96-р зарлигийг үндэслэн Сайд нарын зөвлөлийн 1985 оны 4-р сарын 26-ны өдрийн 95 дугаар тогтоолоор “БНМАУ-ын Цагдан сэргийлэх байгууллагын дүрэм”¹³-ийг батлан гаргасан байна.

Уг дүрмээр Цагдан сэргийлэх байгууллагын үүргийг 24 болгон өмнөх зохицуулалтаас улам нэмэгдүүлсэн байна.

Цагдан сэргийлэх, Засан хүмүүжүүлэх хөдөлмөрийн байгууллагын ажилтны үүргээ биелүүлэх баталгааны тухай БНМАУ-ын хууль:

Улсын Бага Хурлын 1990 оны 10 дугаар сарын 05-ны өдрийн анхны хуралдаанаар “Цагдан сэргийлэх, Засан хүмүүжүүлэх хөдөлмөрийн байгууллагын ажилтны үүргээ биелүүлэх

¹³ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 100-103 дахь тал

баталгааны тухай БНМАУ-ын хууль”¹⁴-ийг батлан гаргасан байна.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль:

1993 онд УИХ-аас баталсан Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль¹⁵-д “Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үүрэг бүхий төрийн захиргааны байгууллага мөн” гэж тодорхойлсноор энэ байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг тогтоож өгсөн.

Цагдаагийн байгууллагын үүргийг нийтлэг шинжээр нь бүлэглэн ангилсныг чиг үүрэг гэж нэрлэж байгаа юм. Эдгээр чиг үүрэгт юу юу багтахыг задалж тоочсоныг үүрэг гэнэ.¹⁶ Уг хуулиар цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг дараах байдлаар тодорхойлжээ. Тухайлбал,

- Гэмт хэрэгтэй тэмцэх /6 үүрэг/
- Нийгмийн хэв журам хамгаалах /2 үүрэг/
- Хүмүүсийг эрэн сурвалжлах
- Гүйцэтгэх ажил
- Шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргах¹⁷
- Цагдан хорих, баривчлах, албадан саатуулах шийдвэрийг биелүүлэх
- Ял эдлүүлэх тогтоолыг биелүүлэх¹⁸
- Эрүүлжүүлэх¹⁹

¹⁴ Д.Таванжин. Монголын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт, түүний хөгжилт. УБ. 2000. 122 дахь тал

¹⁵ Төрийн мэдээлэл. УБ. 1993. №1

¹⁶ Б.Пүрэв. Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн тайлбар. УБ. 1997. 13 дахь тал

¹⁷ Энэ зүйлийг 2009 оны 12 дугаар сарын 03-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсон тооцсон

¹⁸ Энэ үүрэг шинээр байгуулагдсан Тахарын албанд шилжсэн.

¹⁹ Шинэчлэлийн бодлогын хүрээнд эрүүлжүүлэх үйл ажиллагааг

- Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах
- Гал түймэртэй тэмцэх²⁰
- Цагдаагийн байгууллагаас гүйцэтгэх захиргааны үүрэг /10 үүрэг/²¹

Монгол Улсын цагдаагийн байгууллага дээрх 2-оос гадна захиргааны нилээд үүрэг гүйцэтгэдэг байсан нь “Захиргааны үйл ажиллагаа” юм.

Харин УИХ-ын чуулганаар цагдаагийн байгууллагаас явуулах захиргааны зарим үйл ажиллагаа нь чиг үүргийн хэмжээнд хүрэхгүй, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд туслах чанартай гэж үзсэн байна.²²

Цагдаагийн албаны тухай хууль

Эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд 2013 оны 7 сарын 5-ны өдрийн УИХ-ын чуулганаар Цагдаагийн албаны тухай хуулийг шинэчлэн баталсан бөгөөд уг хууль нь 9 бүлэг, 42 зүйлтэй.

Уг хуулиар цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг 3 үндсэн үүргээр тодорхойлсон юм. Өмнөх хуулиар хүлээсэн үүрэг дээр шинээр олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг шинээр нэмэгдсэн. Энэ нь Дотоодын цэргийн гүйцэтгэж ирсэн чиг үүргийг цагдаагийн байгууллагад шилжүүлсэнтэй холбоотой юм.

Өнөөдөр цагдаагийн байгууллага дараах 3 үндсэн үүргийг гүйцэтгэж байна. Үүнд: Эмнэлэгийн байгууллагад шилжүүлэхээр шийдвэрлэсэн.

²⁰ Энэ зүйлийг 1999 оны 5 дугаар сарын 28-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсон тооцсон

²¹ Захиргааны үүргээс 6 үүргийг хүчингүй болгосон.

²² Б.Пүрэв. Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн тайлбар. УБ. 1997. 13 дахь тал

1. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх /5 үүрэг/

2. Нийтийн хэв журам хамгаалах /2 үүрэг/

3. Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах /7 үүрэг/

Дээрх 3 үүргээс гадна захиргааны хяналтын үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд үүнд 7 үүргийг зааж өгсөн боловч бусад хууль тогтоомжоор хүлээлгэсэн үүргийг бусад үүрэгт хамааруулан үзсэн байна.

Дүгнэлт

Цагдаагийн байгууллагын 1916 оноос хойшхи бүхий л гүйцэтгэж ирсэн үүргүүдийг авч үзэхэд, ихэвчлэн тухайн үеийн нийгмийн тогтолцоо, төр, засгийн бодлого, шийдвэр, цаг үеийн шинж чанартай улс төрийн нөхцөл байдлаас ихээхэн хамаарч байжээ.

Тухайн үед өнөөгийн цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэж байгаа үүргээс харьцангуй олон үүргийг цагдан сэргийлэх байгууллагад хариуцуулж байжээ. Тухайлбал, мэргэжлийн хяналтын байгууллагын гүйцэтгэж байгаа үүргийг цагдаагийн байгууллагад харьяалуулж байжээ.

1920-аад оны үеийн Цагдан сэргийлэх байгууллагын үүрэг нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, хэв журам сахиулахаас гадна эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас гаргасан бүхий л шийдвэрийг биелүүлдэг байсан нь тухайн үеийн нийгмийн харилцааны зохицуулалт нь бүрэн хэмжээгээр үйл ажиллагааг зохицуулж чадахгүй байсантай салшгүй холбоотой.

1938 оны үед улс, олон нийтийн өмчид халдагсадтай тэмцэх үүрэг бүхий “эдийн засгийн” тасгийг шинээр

байгуулсан явдал Монгол Улсад цагдан сэргийлэх байгууллагыг нийгмийн үйлдвэрлэлийн шинэ харилцааг хамгаалах үүргийг хэрэгжүүлэхэд түлхэц болсон.

1960-аад оны үеийн Цагдан сэргийлэх байгууллагын гол зорилт нь нийгмийн хэв журам сахиулж, гэмт хэрэг зөрчилтэй тэмцэх явдал хэвээр байсан боловч хамгийн гол нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх шинэ зорилт дэвшин гарсан байна.

1980-аад оны үеийн Цагдан сэргийлэх байгууллага гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэхдээ ганцаараа биш төр засаг, олон нийтийн бүх байгууллага, ялангуяа хууль хамгаалах байгууллагууд, иргэд, хөдөлмөрийн хамт олонтой нягт хамтран ажиллаж, энэ ажлыг бүх нийтийн үйлс болгоход чиглүүлсэн байна.

1990-ээд оны үед Монгол Улсад нийгмийн тогтолцоо өөрчлөгдөж, улс орны бүхий л харилцааг зохицуулж байсан тухайн үеийн эрх зүйн

зохицуулалтууд бүхэлдээ зохицуулж чадахгүй болсон бөгөөд 1993 онд Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль батлагдснаар цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг анх удаа хуулиар баталгаажуулсан явдал юм.

Өнөөдөр цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэж байгаа үүргийг 2013 онд батлагдсан Цагдаагийн албаны тухай хуулиар зохицуулж байгаа бөгөөд 3 үндсэн, нэг дэмжлэг үзүүлсэн чиглэлийн үүргүүдээр зохицуулж байна.

Энэ хуулиар цагдаагийн байгууллагад хүлээлгэж байсан зарим чиг үүргийг бусад төрийн байгууллага руу шилжүүлж, заримыг нь үүргээс хассан хэдий ч бүрэн төгс шийдэж чадаагүй.

Хамгийн гол нь цагдаагийн байгууллагад Цагдаагийн албаны тухай хуулиар хүлээлгэсэн үүрэгт хамааралгүй бусад хууль тогтоомжоор хүлээлгэсэн үүргүүдийг судалж,

зарим шаардлагагүй үүргүүдийг харъяалалынх нь дагуу бусад төрийн болон төрийн бус байгууллагууд руу шилжүүлж, зарим үүргийг хасч цэгцлэх шаардлага байна.

Иймд дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Ц а г д а а г и й н байгууллагад гүйцэтгэж байгаа үүргийг дахин нарийвчлан судлах,

2. Бусад хууль тогтоомжоор үүрэг болгосон заалтуудыг судалж, зарим шаардлагатай үүргүүдийг Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар тусгах,

3. Нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах гэсэн 2 үүрэгт байгаа зарим үүргийг дахин нарийвчлан тодруулах, тухайлбал гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үүргийг төрөл мэргэжлийн албадын чиг үүрэгт нарийвчлан оруулж өгөх зэрэг болно.

